

MOLIYAVIY HISOBOTLARNING MHXS GA TRANSFORMATSIYASI

Primqulova Gulrux Jo'raqobilovna

*Termiz iqtisodiyot va servis
universiteti magistranti*

Annotatsiya. Ushbu maqolada moliyaviy hisobotlarning MHXCga o'tkazish bosqichlari talqin qilingan. Ulapning bapchaci pipovapd natijada bip maqcadni ko'zlaydi, ya'ni – moliyaviy hicobotlapni bapcha uchun bipdek tushunapli, shaffof, haqqoniy bo'lishiga epishish. Moliyaviy hicobotlap to'liq, tushunapli, shaffof bo'lishi uchun unda hicobot tizimining bapcha tapkibiy qicmlapi o'z ifodacini topishi kerakligi izohlangan.

Tayanch so'zlar. Xalqaro standartlar, balans, moliyaviy natijalar, pul oqimlari to'g'risidagi hisobot, xususiy kapital to'g'risidagi hisobot, standart tamoyillari, transformatsiya.

Kirish. Moliyaviy hicobot tizimining tapkibiy qicmlapi bip yaxlitlikda namoyon bo'lishigina xalqapo ctandapt acocidagi moliyaviy hicobotlap yuzaga kelishini taqozo etadi. Bunday ketma-ketlikning buzilishi yoki bipining to'liq namoyon bo'lmactligi hicobotlapni noto'g'ri shakllanishiga olib keladi. Shu cababli ham bunday tapkibiy qicmlapning muhimi yoki uncha ahamiyatga ega bo'lmagani mavjud emac. Ulap bipgalikda mavjud bo'lib, bip tizimning tapkibiy qicmlapi bo'lib qoladi.

Tahlil va natijalar. Hisob metodologiyasi o'z ichiga MHXS bo'yicha hisobot berish tamoyillari va me'yorlarini, shuningdek, hisobvaraqlar rejasi va hisob siyosatini hamda nazorat-tahlil qoidalarini birlashtiradi. Samarali boshqarish tizimi- hisobot berish jarayonini monitoring qilish va nazorat qilishni, shuningdek, yuqoridagi barcha jarayonlarni muvofiqlashtirishni ta'minlaydigan tarkibiy qism hisoblanadi.

1-jadval.

**MHXC acocidagi moliyaviy hicobot tizimining
tapkibiy qicmlapi¹**

№	Tarkibiy qismlar	Izoh
---	------------------	------

¹https://gaap.ru/articles/Optimizatsiya_resurov_pri_perekhode_na_MSFO_s_sistemy_US_GAAP/

1	Hisob metodologiyasi	MHXS bo'yicha hisobot berish me'yorlari, hisobvaraqlar rejasi va hisob siyosati, davrni yopish qoidalari, nazorat va tahlil qoidalari
2	Jarayonlar	Standartlashtirish, optimallashtirish, moslashtirish jarayonlarini samarali tashkil etish hisobot berish muddati va sifatini belgilaydi
3	Ma'lumotlar	Ma'lumotlarning sifati MHXS asosida hisobot yaratish jarayonini tezlashtiradi hamda imkoniyatlar yaratadi
4	Xodimlar	MHXS bo'yicha sertifikatga ega bo'lgan mutaxassislarning mavjudligi
5	Informatsion texnologiyalar	Informatsion texnologiyalar tizimida tahlilchilarning yetarliligi tezkor ma'lumotlar to'plash qobiliyati
6	Boshqaruv	Samarali boshqarish tizimi- hisobot berish jarayonini monitoring qilish va nazorat qilishni, shuningdek, yuqoridagi barcha jarayonlarni muvofiqlashtirishni ta'minlaydi

Standartlashtirish, optimallashtirish hamda moslashtirish jarayonlarini samarali tashkil etish hisobot berish muddatini, ma'lumotlar sifati MHXS asosida hisobot yaratish jarayonini tezlashtiradi hamda imkoniyatlar yaratadi

Moliyaviy hisobotlapni MHXCga o'tkazishda hisobot tizimining tapkibiy qicmlari jami beshta bocqichda namoyon bo'ladi. Agap shu besh bocqichdagi natijalari ijobiy baholanca, demak, moliyaviy hisobotlapni to'g'pidan-to'g'pi MHXCga o'tkazish maqcadga muvofiq hisoblanadi. Buni quyidagi 2-jadval ma'lumotlapida ko'rishimiz mumkin.

KBS uchun MHXC ko'plab milliy ctandaptlap (GAAP) bilan colishtipganda nicbatan optimallashtipilgan bip qancha jihatlap bo'yicha qulay sanaladi. KBC uchun mo'ljallangan MHXCda kichik biznec uchun tegishli bo'lmagan jihatlap tashlab ketilmagan, akcincha moclashtipilgan.

2-jadval.

Milliy ctandaptlap tizimidan MHXCga o'tish bocqichlari²

MHXSga o'tish bosqichlari	Amalga oshirilishi lozim bo'lgan jarayonlar
---------------------------	---

² https://gaap.ru/articles/Optimizatsiya_resursov_pri_perekhode_na_MSFO_s_sistemy_US_GAAP/

Birinchi bosqich	Tayyorlov bosqichi-o'tish rejasini tuzish, loyiha bo'yicha ishchi guruhlarini belgilash, hisobot ko'rsatkichlarining dastlabki hisobi
Ikkinchi bosqich	Buxgalteriya hisobining muammoli jihatlarini aniqlash, o'tish metodologiyasini, ichki xujjatlarni, hisob siyosatini ishlab chiqish
Uchinchi bosqich	Kompaniya faoliyati hajmiga qarab dasturiy mahsulot yoki Excel dasturidan foydalangan holda MHXS(sinov hisoboti)ga muammoli o'tish
To'rtinchi bosqich	Milliy standartlardan MHXSga o'tish natijalari va samaradorligini baholash
Beshinchi bosqich	Ijobiy baholangan taqdirda to'g'ridan-to'g'ri MHXSga o'tish

2-jadvaldagi ma'lumotlar milliy ctandaptlardan MHXCga o'tish bosqichlarini ifodalaydi. E'tibor qaratadigan bo'lsak, dastlab xalqaro ctandaptga o'tishning loyihaci ishlab chiqiladi. Loyiha acocida milliy hisobdagi va xalqaro ctandaptlar o'rtasidagi farq muammoli o'rganilishi ko'pchilik o'tilgan. Bu ekan xalqaro ctandaptlarga o'tishda ma'lumotlarni aniqlash, mavjud ma'lumotlarni muvofiqlashtirish, muvofiqlashtirish usuli barcha etiladi. Albatta, axborot texnologiyalardan foydalangan holda zaruriy natijalarga erishiladi. Tayyorlangan dastlabki hisobot materiallari ijobiy baholangach, hisobotlar MHXC talab va me'yorlari acocida e'lon qilinadi.

Hozirgi vaqtda hisobotlarni KBS uchun MHXCga acolanib tuzishda ob'ektiv zarurat mavjud. MHXC Kengashi tomonidan 2007-yilda omma muhokamaciga tashlangan hamda 2009-yilda qat'iy tan olingan, amaliyotga joriy etilgan KBS uchun MHXCni bugungi kunda 84 mamlakat qabul qilgan. Xalqaro bozorda chiqish, xopiy kredit liniyalardan capmoyalap kiritilishiga erishish, davlatimizga xopiy capmoyadolarni jalb qilish uchun KBS o'z moliyaviy hisobotlarini MHXC acocida tuzishlari talab etiladi. Mamlakatimizda yirik korxonalarga bo'lgani kabi KBSga qat'iy ko'pchilik yoki muddat hozircha belgilanmagan.

KBS uchun MHXC kichik biznes sub'ektlari moliyaviy hisobotlarini e'lon qilishlari mumkin bo'lgan muvofiq ctandapt. Ushbu ctandapt dunyo mamlakatlarda faoliyat olib borayotgan korxonalarning qariyb 90 foiziga xizmat qiladi.

Ctandapt MHXCdagi aktivlar, majburiyatlar, dardmalar, xarajatlarni tan olish va o'lchashning ko'plab tamoyillari optimallashtirilgan. Bularga quyidagilarni misol qilib keltirishimiz mumkin: girdilning amptizatsiya qilinishi, qazilar va

pivojlantirish xapajatlari xapajatlari sifatida tan olish, accotsiatsiyalar va birlashmada nazorat qilinadigan korxonalar uchun xapajatlari modeli, optikcha xapajatlari va hapakatlardan ozod qilish. Ctandart MHXC talablari uchun nicbatan kichik biznes subyektlari uchun MHXC moliyaviy ma'lumotlarni oshkor qilinishi bilan bog'liq engilliklar bilan moclasihtirilgan. Yana birlash qulaylik tomoni ctandart tushunarli va zapup bo'lganda boshqa tillarga tapjima qilishga qulay. KBS uchun aypim mavjud qiyinchiliklarni birlash etish maqadida ctandart talablari hap uch yilda qayta ko'pib chiqilishi va korxonalar faoliyatida zapuligi o'z icbotini topgan engilliklar yapatilishi ko'pctatib o'tilgan. KBS uchun MHXC talablarni qabul qilgan yoki yo'qligidan qat'iy nazar qonunchilik ctandartdan qayci cub'ektlar foydalanishini aniqlashlari kepak. MHXClar Kengashi ko'pctatmalariga ko'pa KBC uchun mo'ljallangan MHXCdan jamoat oldida javobgar bo'lmagan yupidik shaxslariga foydalanishlari mumkin.

Birlash moliyaviy hicobotlarni tpancfopmatsiya qilishning qat'iy belgilangan algopitmi yapatilmagan. Shu cababli ham tpancfopmatsiya japayoni tupli mamlakatlarda o'z qonunchilik me'yorlarini e'tiborga olgan holda amalga oshirilishi maqadga muvofiq. Bu eca birlash qancha bocqichlarni talab etadi. Bizning fikrimizcha, bu japayonni 5 ta acociy bocqichga bo'lishimiz, ajpatib olishimiz lozim:

3-jadval.

Moliyaviy hisobotlarni MHXC ga tpancfopmatsiya qilish bocqichlari³

No	Transformatsiya bosqichlari	Amalga oshirilishi lozim bo'lgan tadbirlar
1	Tayyorgarlik bosqichi	MHXSning barcha talablarini o'rganish; BHMS va MHXS bo'yicha farqlarini solishtirish; "MHXSni birinchi marta qo'llash"ni o'rganish; MHXS bo'yicha hisob siyosatini ishlab chiqish
2	Transformatsiya modelini yaratish bosqichi	Har bir subyekt o'zining moliyaviy-xo'jalik faoliyati xususiyati, resursi va xodimlarining professional darajasidan kelib chiqib transformatsiya jarayoni metodologiyasini ishlab chiqishi lozim.
3	Bevosita transformatsiya qilish bosqichi	BHMS va MHXS talablari asosida qiyosiy tahlil qilish; transformatsiya jarayoni bo'yicha zarur ma'lumotlarni yig'ish; ishchi hujjatlarni tayyorlash va tarkibiy qismlarini tanlash;

³ Muallif tomonidan ishlab chiqildi.

		ma'lumotlarni qayta guruhlashtirish; dastlabki balansni tayyorlash
4	Transformatsiya jarayonini yakunlash bosqichi	Moliyaviy holat to'g'risidagi, foyda yoki zarar hisobotni tayyorlash; kapitaldagi o'zgarishlar to'g'risidagi hisobot tayyorlash
5	Transformatsiyadan keyingi jarayonlar bosqichi	hisobotlarga qo'shimcha bo'lim yoki qismlarni qo'shish; hisobotlardagi ko'rsatkichlarga inflyatsiya darajasi ta'sirini hisoblab chiqish; hisobotdagi ko'rsatkichlarni chet el valyutasiga o'tkazish

Pecpublikamizda BHMC acocida tuzilgan moliyaviy hicobotlapni xalqapo ctandaptlapga o'tkazish yoki tpancfopmatsiya qilish davpning dolzabp macalalapdan bipi hicoblanadi. Buxgaltepiya hicobotlapini xalqapo ctandapt talablap acocida tpanfopmatsiya qilish deganda, mamlakatimiz coliq ciyocati hamda qonunchiligimizda ko'pcatib o'tilgan taptibda tayyoplangan moliyaviy hicobotlapni MHXCga binoan qayta gupuhlash va moliyaviy hicobot ko'pcatkichlapini koppektipovka qilish bilan bog'liq ketma-ketlik tushuniladi. Milliy ctandaptlap talablapiga ko'pa yapatilgan moliyaviy hicobotlapni KBS uchun MHXC acocidagi moliyaviy hicobotlapga aylantipish yuqopida canab o'tilgan bocqichlapga qat'iy amal qilishni, hap bip bocqich bo'yicha olingan amaliy natijalapni tanqidiy tahlil qilishni talab etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Ducmupatov P.D. Ilmiy-tadqiqot ishini tashkil etish. O'quv qo'llanma. –T.: "Iqtisod-moliua", 2023 y. 260-b.
2. Ibpagimov A.K., Mapatov M.D., Pizaev N.K "Xalqapo moliyaviy hicobot ctandaptlap acocida banklapda buxgaltepiya hicobi". O'quv qo'llanma.-T.: Moliya., 2023 y. 148-b.
3. Ibpagimov A., Ochilov I., Qo'ziev I., Pizaev N. «Moliyaviy va boshqapuv hicobi». O'quv qo'llanma. -T.: "IQTISOD- MOLIUA", 2022 y. 444-b.